

podle zákona č. 35/1965 Zb., o literárních, vědeckých a umeleckých dílech (autorský zákon), kterou se mohl na STV domáhat naplnění povinnosti šíření jeho díla. Díky tomu jsme se od Ústavního soudu SR nedozvěděli, zda pokládá televizi za subjekt povinný chránit svobodu projevu. Vzhledem k tomu, že lepší „podvozek“ si lze sotva představit, nezbyvá než litovat, že se soudci neodhodlali tentokrát připojit *obiter dictum* a ponechali na čtenářích úvahu, jak by takový zapeklitý případ rozhodli oni. Jednodušší je takové posouzení v zemích, kde je (nebo alespoň v rozhodné době byla) televize kontrolovaná státem, jako tomu bylo ve Finsku v době, kdy tamní státní Finská vysílací společnost odmítala vysílat příspěvky pana Hertzberga týkající se homosexuality, neboť byly údajně v rozporu s tehdejší finským trestním zákoníkem zakazujícím veřejné ohrožování sexuální morálky. Takový zákaz nevalil ani Výboru pro lidská práva, který jej shledal souladným s možností omezení svobody projevu z důvodu veřejné morálky (viz podkapitulu 2.6.6), podstatnější ale je, že konstatoval, že i státem kontrolovaná televize může být povinná respektovat svobodu projevu autorů.⁹¹

Další obecná omezení, která nejsou primárně dána způsobem projevu, jako tomu bylo u mediálních a tiskových zákonů, vyplývají například ze zákona č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání,⁹² ze zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti (viz podkapitulu 2.6.1), ze zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy (viz podkapitulu 2.4.3), ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském (viz podkapitulu 2.6.7), ze zákona č. 89/2012 Sb., tedy (nového) občanského zákoníku⁹³ (viz podkapitulu 2.6.7), ze zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku⁹⁴ (oba jsou rozptýleny v celé podkapitole 2.6).

2.3 Složky svobody projevu

Jakkoli tradičně – například ve výše zmiňované éře osvícenství – byla svoboda projevu vnímána toliko jako svoboda slova, tedy svoboda šířit své názory mluveným či psaným projevem, z výše rekapitulovaných dokumentů je zjevné, že se značně rozšířila jak škála forem jednání pokládaného za projev (viz podkapitulu 2.4), tak škála aktivit podřaditelných svobodě projevu. Za její výkon se tak již nepokládá jen rozšiřování informací a názorů, ale také jejich samotné zastávání, přijímání a vyhledávání a díky Listině také absolutní zákaz cenzury a právo vyžadovat informace po orgánech veřejné moci. David Kosař

⁹¹ Rozhodnutí Výboru pro lidská práva Hertzberg proti Finsku ze dne 2. 4. 1982, oznámení č. 61/79.

⁹² Výklad tohoto zákona a unijního práva, z něž vychází, viz in MORAVEC, O. *Mediální právo v informační společnosti*. Praha: Leges, 2013, 117–121.

⁹³ Dále též „obč. zák.“.

⁹⁴ Dále též „tr. zák.“.

pak připomíná, že ESLP označuje za další složky svobody projevu také právo nezveřejnit identitu novinářských zdrojů, právo mlčet,⁹⁵ tedy nebýt nucen k určitému projevu⁹⁶ (které je spjato také s právem nebýt nucen ke svědecké či obdobné výpovědi⁹⁷ nebo k přísaze, která je podmínkou určitého zaměstnání,⁹⁸ a projevuje se rovněž jako právo vydavatele novin odmítnout zveřejnění konkrétní informace, které po něm například veřejná moc požaduje⁹⁹), respektive nebýt nucen k nějakému neverbálnímu projevu (například ke vzdání cti státní vlajce¹⁰⁰), či právo na ochranu technických způsobů realizace projevu.¹⁰¹ Krom toho David Kosař zmiňuje, že v judikatuře ESLP nacházíme také příklady pozitivních závazků vyplývajících z článku 10 Evropské úmluvy,¹⁰² jako byla povinnost španělské vlády ochránit stěžovatele před propuštěním z televize zapříčiněným jeho kritickými projevy vůči managementu společnosti¹⁰³ či povinnost turecké vlády chránit prokurdský deník před násilnostmi ze strany soukromých osob.¹⁰⁴ O právě zmíněných složkách svobody projevu ovšem pojednáme pouze jako o součástech výše uvedených pěti základních složek.

⁹⁵ Nyní ovšem problematizované díky rozsudku velkého senátu ESLP Gillberg proti Švédsku ze dne 3. 4. 2012, stížnost č. 41723/06. V něm velký senát odmítl ochránit právo vedoucího psychologického výzkumu nezletilých nezpřístupnit výzkumný materiál, o který žádali dva jiní výzkumníci. Velký senát zdůraznil, že se jednalo o výzkumný materiál ve vlastnictví univerzity, podléhající svobodnému přístupu k úředním dokumentům dle švédského zákona o svobodě tisku a zákona o omezení práva na informace, přičemž tyto zákony umožňují občanům a médiím vykonávat veřejnou kontrolu nad subjekty veřejného sektoru. Stěžovatelovo odmítnutí zpřístupnit požadované dokumenty naopak omezovalo svobodnou výměnu názorů a myšlenek ve vztahu k předmětnému výzkumu. Navíc podle velkého senátu pozice stěžovatele nebyla srovnatelná s postavením novinářů chránících zdroj informací. Na druhou stranu za ochranu práva mlčet se nedávno ESLP postavil v rozsudku Remuszko proti Polsku ze dne 16. 7. 2013, stížnost č. 1562/10, v níž nepodpořil vydavatele kontroverzní knihy (kritizující deník *Gazeta Wyborcza*) v jeho úsilí, aby polské soudy donutily polské noviny otisknout inzerát propagující jeho knihu. Případ je zvláštní tím, že se zde svoboda projevu jednoho střetla s právem druhého mlčet. A i pro ESLP tu platilo, že mluvití stříbro, mlčení zlato...

⁹⁶ Jan Filip je označuje „negativní aspekt“ svobody projevu (FILIP J. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1998, č. 4, s. 618–638, na s. 622).

⁹⁷ Viz MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 338–356.

⁹⁸ BARTONĚ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 57.

⁹⁹ Tamtéž, s. 55.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu USA ze dne 14. 6. 1943 *West Virginia State Board of Education vs. Barnette* 319 U.S. 624 (1943).

¹⁰¹ KOSAŘ, D. In BOBEK, M., KMEC, J. KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 996.

¹⁰² Tamtéž, s. 1008–1009.

¹⁰³ Rozsudek ESLP Fuentes Bobo proti Španělsku ze dne 29. 2. 2000, stížnost č. 39293/95.

¹⁰⁴ Rozsudek ESLP Özgür Gündem proti Turecku ze dne 16. 3. 2000, stížnost č. 23144/93.

2.3.1 Svoboda zastávat názory

„Myšlenky jsou mnohem nebezpečnější než pušky. Nedovolujeme svým nepřátelům, aby měli pušky. Tak proč bychom jim měli dovolit, aby měli myšlenky?“

Josef Vissarionovič Stalin¹⁰⁵

Svoboda zastávat názory je vlastně primárním předpokladem celé koncepce svobody projevu. V mezinárodních instrumentech je chápána jako součást svobody projevu, v českém prostředí je z ní vydělena do samostatného článku 15 odst. 1 Listiny spolu se svobodou svědomí a vyznání,¹⁰⁶ které jsou ovšem v systematické Listině základními právy, nikoli právy politickými, protože bude samostatně rozebrána v díle věnovaném základním právům. Jedná se o samozřejmou složku života svobodné a demokratické společnosti a každého jejího člena. Skoro se vnučuje otázka, zda do svobody zastávat názory může stát vůbec zasáhnout, zda lze ovládnout to, co je skryto v dutině lebeční, dokud se to neprojeví navenek? Vždyť přece už stará římskoprávní zásada připomínala, že *de internis non iudicat praetor*, tedy že o „vnitřních záležitostech“ (včetně vnitřku lebky) soudy nerozhodují. Na druhou stranu nejen některé sci-fi povídky,¹⁰⁷ ale bohužel i praxe správních orgánů ukazují (více než problematická je technika falografie,¹⁰⁸ zkoumající realnost homosexuálních preferencí například u žadatelů o mezinárodní ochranu tvrdících příslušnost k sexuální menšině), že někdy má stát ambici proniknout lidem přímo do myšlení, a to způsoby na hranici jejich důstojnosti.

Bez zkušenosti s totalitními režimy bychom si ovšem patrně neuvědomili, jak intenzivně lze ve skutečnosti do svobody zastávat názory zasahovat. Byla to zkušenost s nacistickým a marxistickým učením, co donutilo Karla Raimunda Poppera hledat kořeny snah programově ovládnout lidské myšlení. Našel je už u Platóna, v němž viděl nepovedeného žáka věčného pochybovače Sókrata: „*Sókratés zdůrazňoval, že není moudrý, že nevlastní pravdu, nýbrž že ji hledá, ptá se na ni, miluje ji. (...) Jak Platón toto pojetí změnil? (...) změna, kterou provedl, je vskutku obrovská. Jeho milovník pravdy již není skromným hledačem, je jejím hrdým vlastníkem. (...) Platónův ideální filosof je téměř vševědoucí a všemocný.*“¹⁰⁹ Snad opravdu právě zde vznikla myšlenka tvůrců a prosazovatelů

¹⁰⁵ Cit. dle stránek ThinkExist.com. Dostupné z: <http://en.thinkexist.com/quotation/ideas-are-far-more-powerful-than-guns-we-don-t/538922.html> (navštíveno dne 13. 2. 2014).

¹⁰⁶ „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.*“

¹⁰⁷ Viz povídku *Minority report*, ukazující společnost, v níž lze lidi trestat za zločiny, které se jim teprve vylíhly v hlavě (DICK, P. K. *Minority Report a jiné povídky*. Praha: Mladá fronta, 2002).

¹⁰⁸ Tedy měření fyziologických reakcí penisu na vizuální podněty, například na erotické fotografie.

¹⁰⁹ POPPER, K. R. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. Praha: Oikuméné, 1995, s. 123.

některých ideologií, že zrovna oni objevili tu jedinou správnou „pravdu“ a jsou jejími „hrdými vlastníky“, či – slovy Vladimíra Čermáka – vlajkonoši pravdy, takové „pravdy“, kterou už není třeba, ba ani vhodné vystavovat (zbytečnému) zpochybňování, po kterém volal v úvodním citátu John Stuart Mill. Takové „pravdy“, které má být přiznána výsadní pozice a v jejím světle má probíhat veškerá výuka a vzdělávání, jak to třeba v Ústavě ČSSR předepisoval článek 16 odst. 1: „*Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu.*“ Totalitní ideologie, které je takto ústavně posvěcena výlučností, se stává slovy Vladimíra Čermáka sociálním receptem eliminujícím možnost autonomního nazírání: „*S její pomocí mocenská minorita zavazuje většinu k respektování oktrojované hierarchie hodnot a k bezvýhradné disciplíně. Ideologie vytváří zjednodušený obraz světa vybavený perfekcionistařskými parametry, čímž aktualizuje svou roli nástroje mocenské manipulace.*“¹¹⁰

Bylo by možno uvádět různé příklady, jak se za komunistického režimu výlučností marxisticko-leninské ideologie konkrétně projevovala – ať už v právní úpravě, nebo ve faktických zásadách a postupech – ve výchově dětí¹¹¹

¹¹⁰ BAROŠ, J. *Vladimír Čermák: člověk – filozof – soudce*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 44.

¹¹¹ Viz preambuli zákona č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon): „*Vítězstvím socialismu vstoupil československý lid do nového období svých dějin. Všechno jeho usilování nyní k vytváření materiálních a duchovních předpokladů pro přechod ke komunismu. Budování vyspělé socialistické společnosti a přechod ke komunismu vyžaduje všestranně rozvinutého a vzdělaného člověka. Jeho výchova je věcí celé společnosti a uskutečňuje se pod vedením Komunistické strany Československa. Veliká úloha ve výchově nového člověka připadá škole. Posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující v duchu vědeckého světového názoru v občany vzdělané, způsobilé osvojit si poznatky současné vědy a techniky, připravené ke společensky užitečné práci, v lidi tělesně zdatné, nalézající radostné uspokojení v kolektivu a v práci pro celek, prodchnuté ideami socialistického vlastenectví a internacionálního – v uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu.*“ Promítnutí do samotného textu ustanovení zákona pak nacházíme hlavně v § 1 odst. 3 až 5, které ukládají povinnosti k „*vytváření nového člověka*“ v duchu vůdčí ideologie všem, tedy škole, rodině i společenským organizacím: „*(3) Výchova a vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru, marxismu-leninismu, těsně spojeny se životem lidu a opírají se o nejnovější poznatky vědy a o pokrokové kulturní tradice. Při veškeré učební a výchovné práci školy se spojuje studium základů věd, polytechnické vyučování a pracovní výchova se společensky užitečnou, zvláště výrobní prací, do níž se mládež začleňuje přiměřeně svému věku.*

(4) Rozhodujícím činitelem ve výchově a vzdělávání na školách a ve výchovných zařízeních jsou učitelé a vychovatelé. Jejich posláním je i veřejná kulturně politická činnost. Veliká společenská odpovědnost a závažnost práce učitelů a vychovatelů vyžaduje, aby byli spjati s dělnickou třídou a s ostatními pracujícími, aby vychovávali mládež v souladu s budovatelským úsilím lidu a aby se jim v této práci dostávalo všestranné podpory a ocenění od všech státních orgánů, závodů, společenských organizací a občanů.

a vysokoškolském vzdělávání,¹¹² vědě,¹¹³ umění¹¹⁴ i v médiích,¹¹⁵ a tedy celkově ve formování názorů dvou generací v Československu či tří generací v Sovětském svazu; obdobně bychom mohli ne příliš odlišné příklady uvádět i ve vztahu k nacistickému režimu. Inspirace obou uvedených totalitní ideologií vedla George Orwella k sepsání slavného románu 1984,¹¹⁶ v němž způsobem hodným připomenutí zkoncetroval do popisu fungování Oceánie různé totalitní praktiky, včetně tří, které útočí právě na svobodu zastávat názory.

První z nich je ideozločin čili zločin závadného myšlení (*thoughtcrime*): „*Vůbec nezáleželo na tom, zda napsal Pryč s Velkým bratrem nebo nenapsal. Jako nezáleželo na tom, zda bude v deníku pokračovat nebo ne. Ideopolicie ho dostane i tak. Spáchal zločin – a byl by ho spáchal, i kdyby se perem papíru ani nedotkl – ten největší zločin, který zahrnoval všechny ostatní. Říká se tomu thoughtcrime, zločin závadného myšlení. Zločin, který se věčně skrývat nedá. Člověk může s úspěchem kličkovat celé roky, ale dříve nebo později ho přece jenom dostanou.*“¹¹⁷

---

(5) Komunistická výchova vyžaduje jednotné působení školy a rodiny. Je čestnou povinností rodičů vychovávat své děti ve shodě se školou v uvědomělé občany socialistické republiky a být jim vzorem při plnění všech občanských povinností. “

¹¹² Viz například preambuli zákona č. 39/1980 Sb., o vysokých školách: „*Vysoké školy zaujímají významné místo při budování vyspělé socialistické společnosti. Vychovávají vysoce kvalifikované pracovníky, zúčastňují se rozvoje národního hospodářství, kultury, vědy, výzkumu a ostatních úseků společenské praxe. Vysoké školy pod vedením Komunistické strany Československa v celé své činnosti spojují vědu, výchovu a vzdělávání do jednotného celku, vycházejíce přitom z marxismu-leninismu.*“

¹¹³ Viz preambuli zákona č. 54/1963 Sb., o Československé akademii věd: „*V období budování vyspělé socialistické společnosti a vytváření předpokladů pro postupný přechod ke komunismu je jedním z hlavních činitelů úspěšného rozvoje společnosti socialistická věda, která, budujíc na pevném základě vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, proniká všechen společenský i hospodářský život; stává se bezprostřední výrobní silou a jednou z hlavních tvůrčích složek dalšího vývoje společnosti a jeho plánovitého řízení.*“

¹¹⁴ Viz např. KUSÁK, A. *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha: Torst, 1998; KNAPÍK, J. *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Praha: Nakladatelství Libri, 2004; či BRENOVÁ, P. *Zelinář a jeho televize – Kultura po Pražském jaru 1968*. Praha: Academia, 2013.

¹¹⁵ Tu trefně popisuje Jiří Kroupa: „*Specifický vztah mezi médii a společností představuje sovětská teorie médií. Masová média chápe jako nástroj socializace, kolektivního agitátora, propagandistu a učitele při budování komunismu. Činnost médií je podřízena jedinému cíli – sloužit dělnické třídě a jejímu vůdci, komunistické straně. Proto bylo možné uplatňovat předběžnou, popř. následnou cenzuru v zájmu toho, aby nemohly být publikovány a vysílány názory, které nekorespondovaly s oficiální ideologií.*“ (KROUPA, J. In KROUPA, J., ŠIMÁČKOVÁ, K., MOLEK, P., MORAVEC, O., VYHNÁNEK, L., RUJ BROVÁ, K. *Mediální právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 10).

¹¹⁶ ORWELL, G. 1984. Dostupné z: <http://www.nwo.org/komodorovo/1984.pdf> (navštíveno dne 20. 3. 2014).

¹¹⁷ Tamtéž, s. 16.

Druhým zásahem, který jde v antiutopické Oceánii na samu dřeň autonomie lidského myšlení, je pak *newspeak*, tedy nový jazyk, který umožňuje Straně totálně ovládnout myšlení lidí. Jim naopak znemožňuje přemýšlet o těch abstraktních pojmech, které jsou Straně nebezpečné, a proto jsou ze slovníku *newspeaku* vyškrtnuty. Jak k tomu v románu uvádí editor jedenáctého vydání slovníku *newspeaku*: „*Jedenácté vydání je už definitivní,*“ řekl. *„Upravujeme jazyk do konečné podoby, jakou bude mít, až už nikdo jinak mluvit nebude. Až skončíme, budou se to lidé jako ty muset celé znovu učit. Ty si asi myslíš, že naše hlavní práce spočívá ve vymýšlení nových slov. Vůbec ne. My slova ničíme – moře slov, stovky denně. Otesáváme jazyk až na kost. Jedenácté vydání nebude obsahovat ani jediné slovo, které by mohlo do roku 2050 zastarat. (...) Chápeš, že jediným cílem newspeaku je zúžit rozsah myšlení? Nakonec dosáhneme toho, že ideozločin bude doslova nemožný, protože nebudou prostředky, kterými by se dal vyjádřit. Každý potřebný pojem bude v budoucnosti vyjadřován jen jediným slovem, jehož význam bude přesně definován a jehož vedlejší významy budou vymazány a zapomenuty.“*¹¹⁸

Třetím zásahem je pak komplexní přepisování všeho dosud vytvořeného do podoby slučitelné s ideologií angsovců, včetně „pozměňování“ minulosti na „Ministerstvu pravdy“: „*A o pár kójí dál sedělo mírné, nepraktické, snivé stvoření jménem Ampleforth. Vyznačoval se velice chlupatýma ušima a překvapujícím talentem pro žonglování s rýmy a básnickými metry. Zabýval se tím, že produkoval upravené verze, takzvané definitivní texty básní, které byly sice ideologicky závadné, ale z nějakého důvodu měly být zachovány v antologiích. A tato hala s přibližně padesáti pracovníky byla jen jednou sekci, vlastně jedinou buňkou obrovského komplexu Oddělení záznamů. Kolem ní, nad ní i pod ní se další houfy pracovníků zabývaly nepředstavitelným množstvím úkolů. Byly tu obrovské tiskárny s redaktory a školenými typografy a dokonale vybavené ateliéry na falšování fotografií. Byl tu úsek televizních programů s inženýry, režiséry a týmy herců, kteří byli speciálně vybráni pro svou schopnost napodobovat hlasy. Byly tu armády referentů, jejichž úlohou bylo sestavovat seznamy knih a časopisů, které měly být přepsány. Byly tu rozlehlé depozitáře, kde se skladovaly opravené dokumenty, a skryté pece, v nichž se ničily původní výtisky. A kdesi v naprosté anonymitě koordinovaly řídicí mozky celou práci a stanovovaly politickou linii, která vyžadovala, aby se jeden kousek minulosti zachoval, jiný zfalšoval a další vygumoval.“*¹¹⁹

Svoboda zastávat názory může být ohrožena podobnými přímými zásahy státu, ale například také tím, že státní moc cíleně prosazuje pouze jednostranné informace, tedy filtruje informace, které mají formovat utváření názorů, čímž zároveň zasahuje i do svobody přijímat informace, rozebrané v podkapitole 2.3.3. I zde bychom našli celou řadu příkladů, počínaje přepisováním dějin

¹¹⁸ Tamtéž, s. 34–35.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 29.

totalitními režimy či *vaporizací* osob v románu 1984 přes blokování některých internetových stránek autoritářskými režimy, a to často i se souhlasem či s pomocí poskytovatelů internetových stránek (viz diskutované kauzy fungování Google a Yahoo v Číně, ale také v Turecku¹²⁰), až po občasně mocenské ovlivňování médií v jejich roli „*gatekeepers*“, tedy filtru, který třídí vybrané části získaných informací a upozorňuje na ně, přičemž potlačuje jiné názory a názory, což se nevyhýbá ani demokratickým státům.¹²¹ Před tím vším má rozebíraná složka svobody projevu jednotlivce chránit, nadto zaručuje všem ochranu před negativními následky, které by státní moc hodlala vůči původcům určitých názorů uplatnit.

Podle mnohých autorů jde přitom o ochranu absolutní,¹²² což v českém kontextu plyne již z článku 15 odst. 1 Listiny, v mezinárodním kontextu lze takový závěr opřít o obecný komentář č. 34 Výboru pro lidská práva: „9. *Jde o právo, z něž Pakt nepřipouští žádné výjimky či omezení. Svoboda názoru dopadá na právo změnit názor kdykoli a z jakéhokoli důvodu si osoba svobodně přeje. Nikdo nesmí být ani podroben jakémukoli omezení práv zaručených Paktem z důvodu svých skutečných, vnímaných či předpokládaných názorů. Jsou chráněny všechny druhy názoru, včetně názorů politické, vědecké, historické, morální či náboženské povahy. Obtěžování, zastrasování či stigmatizace osoby, včetně uvěznění, zadržení, souzení či vazby z důvodu názorů, které by mohla zastávat, představuje porušení článku 19 odst. 1.*“

Odvolej! Neodvolám! Výbor pro lidská práva se také zabýval jedním z mála porušení svobody zastávat názory, jež vůbec byly řešeny, a to v rozhodnutí Kang proti Korejské republice.¹²³ Ten se týkal údajného stoupence severokorejského komunismu, který byl v Korejské republice odsouzen za podvratnou činnost proti její bezpečnosti. Během svého věznění byl podroben „systému ideologické konverze“, což byla forma nátlaku, jenž jej měl přesvědčit, aby opustil své údajné komunistické přesvědčení. To, že byl držen na samotce celých třináct let, bylo patrně trestem za to, že odmítl konvertovat. Výbor pro lidská práva v tom viděl porušení článku 19 MPOPP: „*Co se týče stěžovatelova tvrzení,*

¹²⁰ Viz rozsudek ESLP Ahmet Yıldırım proti Turecku ze dne 18. 12. 2012, stížnost č. 3111/10, v němž ESLP označil za nepředvídatelné, a tedy odporující požadavku legality (viz podkapitola 2.5.2), zablokování domény google sites, k němuž turecké soudy přikročily poté, co se na jedné ze stránek objevily urážky zakladatele moderního Turecka Mustafy Kemala Atatürka.

¹²¹ Viz KROUPA, J. In KROUPA, J., ŠIMÁČKOVÁ, K., MOLEK, P., MORAVEC, O., VYHNÁNEK, L., RUJBROVÁ, K. *Mediální právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 14.

¹²² JOSEPH, S., CASTAN, M. *The International Covenant on Civil and Political Rights – Cases, Materials and Commentary*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 591; BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 72.

¹²³ Rozhodnutí Výboru pro lidská práva Kang proti Korejské republice ze dne 15. 7. 2003, oznámení č. 878/99.

že „systém ideologické konverze“ porušuje jeho práva podle článků 18, 19 a 26, Výbor odsuzuje donucovací povahu takového systému, projevující se v nátlaku na podstoupení „přísahy poslušnosti právu“, která je diskriminačním způsobem používána k tomu, aby změnila politické přesvědčení vězně tím, že mu bude nabídnuto lepší zacházení ve vězení a zvýšené možnosti propuštění na podmínku.“

Absolutnost ochrany svobody názoru končí až ve chvíli, kdy jej člověk projevívá navenek a začne svůj názor rozšiřovat.

2.3.2 Svoboda rozšiřovat informace a myšlenky

*„Jsi básník a píšeš o tajemství snů
a vidíš tak dál až do konce dnů.
Bydlíš v propasti slov a na poušti vět,
znáš podstatu lidského dění,
jednou jsi ztracen, zítra patří ti svět,
každý ví, časy se mění.“*

Bob Dylan: The Times They Are A-Changin' / Zdeněk Rytíř: Časy se mění

Svoboda šíření informací je tou, kterou si patrně nejautomatictěji spojíme se svobodou projevu, a právě rozšiřování informací je oním „projevem“ v užším slova smyslu. Omezit tuto svobodu lze nejen zásahem proti konkrétní informaci, ale také například neregistrováním tiskoviny, bez níž není možné ji legálně dávat do oběhu, jak připomněl Výbor pro lidská práva v případě Mavlonov a Sa'di proti Uzbekistánu.¹²⁴

ESLP opakovaně zdůrazňuje, že právo být šířeny mají nejen informace nebo myšlenky příznivě přijímané či považované za neškodné nebo bezvýznamné, ale i ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují: tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti. Jakkoli v tomto základním východisku je ESLP konzistentní, jeho aplikace na konkrétní případy, tedy na konkrétní projevy, se mění způsobem, který prokazuje pravdivost úvodního citátu, jak záhy uvidíme.

P. S.: „Blbec“ místo „nacista“. Přímo ikonickým případem je zde rozsudek ve věci Oberschlick proti Rakousku,¹²⁵ který českému čtenáři připomíná (podobně jako neméně slavný „rakouský“ rozsudek Lingens proti Rakousku¹²⁶), jak se

¹²⁴ Rozhodnutí Výboru pro lidská práva Mavlonov a Sa'di proti Uzbekistánu ze dne 19. 3. 2009, oznámení č. 1334/04.

¹²⁵ Rozsudek ESLP Oberschlick proti Rakousku (č. 2) ze dne 1. 7. 1997, stížnost č. 20834/92. Vycházíme zde z překladu uveřejněného v systému ASPI.

¹²⁶ Rozsudek ESLP Lingens proti Rakousku ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82; viz rozbor v podkapitole 2.6.7.

lišilo (a patrně stále liší) vnímání toho, co je „salonfähig“, u nás a u našich jižních sousedů. Stěžovatelem byl pan Gerhard Fritz Oberschlick, v době události šéfredaktor časopisu Forum. Ten se rozhodl ve svém článku reagovat na slova Jörga Haidera, tehdejšího předsedy Rakouské strany svobody (FPÖ) a zároveň předsedy zemské vlády Korutan, který v říjnu 1990 pronesl projev na oslavu generace vojáků, kteří se zúčastnili druhé světové války. Vyslovil v něm názor, že všichni vojáci, včetně německých, bojovali za mír a svobodu, a nemělo by se proto rozlišovat mezi „dobrymi“ a „špatnými“, ale spíše být uznalými vůči všem za to, že založili a budovali dnešní demokratickou a prosperující společnost. Zareagoval i na očerňování vojáků, kteří padli ve Wehrmachtu: „*Dámy a pánové, v demokracii je svoboda názoru samozřejmostí, avšak má své meze tehdy, když se osoby dožadují svobody, kterou by nikdy neměly, pokud by jiní neriskovali svůj život.*“ Gerhard Fritz Oberschlick v článku ve svém časopise nazvaném „P.S.: ‚Trottel‘ statt ‚Nazi‘“ napsal: „*Řeknu o Jörgu Haiderovi zaprvé, že není nacista, a zadruhé, že je blbec, což ospravedlním níže: [L.] (...) mě zcela přesvědčil, že nechat se nazývat nacistou Jörgu Haiderovi přináší užitek. Proto žádám své přátele, aby mi odpustili, že toto označení nebudu z tohoto dobrého důvodu používat. (...) Jelikož [Haider] upírá nám, kteří jsme podle něj neměli to legitimizující štěstí (legitimierende Glück) riskovat život v čestné uniformě (Ehrenkleid) Třetí říše pro hitlerovskou svobodu vedení agresivní války (Raubkrieg) a uvalení konečného řešení, [jelikož nám tedy upírá] právo ‚dožadovat se čistě „duchovní“ svobody názoru‘, a tím spíše ‚politické svobody‘, a přitom on sám nikdy neměl to štěstí sloužit v čestné uniformě SS nebo německé armády (Wehrmacht), čímž sám sebe spolu s velkou většinou Rakušanů vyřadil z jakéhokoli výkonu této svobody, tak je podle mého mínění blbec (Trottel).*“ Tím pan Oberschlick podle Jörga Haidera zjevně narazil na meze svobody názoru, a tak jej politik žaloval pro pomluvu a urážku a požadoval okamžité zabavení příslušného čísla časopisu. Zemský trestní soud ve Vídni opravdu odsoudil pana Oberschlicka k pokutě ve výši 4 000 šilinků a v případě nezaplacení k desetidennímu vězení. V odůvodnění rozsudku uvedl, že výraz *Trottel* je urážlivý a jeho použití nemohlo mít jiný cíl než potupení; nemohl tedy v žádném případě sloužit k objektivní kritice. Soud rovněž nařídil zabavení čísla. Odvolací soud ve Vídni rozsudek zemského soudu potvrdil, byť snížil celkovou výši pokuty na 1 000 šilinků. Stěžovatel se nejprve úspěšně obrátil na EKLP (zpráva ze dne 29. 11. 1995) a poté na ESLP. Stěžovatel zdůrazňoval, že právě slovo *Trottel* použil záměrně – mohlo totiž jak připoutat pozornost veřejnosti k odpornosti myšlenek rozvinutých Jörgem Haiderem, tak shrnout jeho kritiku v předmětném článku. Tón i slova článku přitom byly voleny tak, aby čtenáři i Haider sám byli upozorněni na to, jak nelogický, nerozumný a nebezpečný Haiderův projev byl. Podle stěžovatele bylo ve veřejném zájmu varovat co největší počet lidí před myšlenkami člověka, který stál na čele zemské vlády Korutan a který byl dokonce považován za kandidáta na spolkového kancléře. Slovo *Trottel* tedy nebylo namířeno proti osobě mluvčího, ale proti tomu, co řekl. Rakouská vláda naopak poukazovala na to, že odsouzení pana Oberschlicka nebylo namířeno proti jeho kritice na adresu Jörga Haidera, ale pouze proti použití slova *Trottel*, které nemůže být považováno za vyjádření názoru,

ale jen za urážku sloužící k očernění a ponížení osoby na veřejnosti. ESLP nejprve připomněl, že se svoboda projevu vztahuje nejen na informace nebo myšlenky příznivě přijímané nebo považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují. Tato zásada má zvláštní význam pro tisk, kterému přísluší šířit informace a myšlenky o politických otázkách a jiných tématech všeobecného zájmu, ačkoli nemůže překračovat určité hranice, dané především ochranou pověsti jiných. K samotnému projevu pana Oberschlicka pak ESLP uvedl: „*Pokud jde o hranice přípustné kritiky, jsou širší ve vztahu k politikovi, který jedná jako veřejná osobnost, než ve vztahu k soukromé osobě. Politik se nevyhnutelně a vědomě vystavuje pozorné kontrole svých činů a gest, jak ze strany novinářů, tak všech občanů, a musí projevit větší toleranci, především pak tehdy, když se sám pouští do veřejných prohlášení, která mohou být terčem kritiky. Má samozřejmě právo na ochranu pověsti, a to i mimo rámec soukromého života, avšak tato ochrana musí být v rovnováze se zájmy svobodné diskuse politických otázek, přičemž výjimky z práva na svobodu projevu musí být interpretovány úzce (...). Soud konstatuje, že pan Oberschlick byl odsouzen za urážku J. Haidera, kterého nazval blbcem v titulku a v textu článku. V očích zemského soudu byl výraz samotný urážlivý a pouhé jeho použití ospravedlňovalo odsouzení. Pro odvolací soud byla rozhodující pouhá okolnost, že se inkriminované slovo nacházelo v názvu článku, neboť čtenář, který by nečetl zbytek, by tento výraz vztáhl na osobu J. Haidera, a nikoli na jeho slova. Soud tuto analýzu nesdílí. V této souvislosti připomíná, že soudní rozhodnutí před ním napadená musí být posouzena ve světle případu jako celku, včetně sporné publikace a okolností, za jakých byla napsána (...). K těmto okolnostem v daném případě patří především projev J. Haidera, jemuž byl inkriminovaný článek ozvěnou. Tvrzení, že všichni vojáci bojující ve druhé světové válce, ať byli z jakéhokoli tábora, bojovali za mír a svobodu a přispěli k založení a budování dnešní demokratické společnosti, i tvrzení, že pouze ti, kdo riskovali svůj život v této válce, se mohou dožadovat svobody názoru, byla zjevně určena k provokování, a tedy i k vyvolání bouřlivých reakcí. Článek pana Oberschlicka byl v časopise otištěn spolu s textem projevu J. Haidera. Stěžovatel v něm na zhruba dvaceti řádcích vysvětloval, co ho vede k použití výrazu Trottel. Soud připouští, že výroky stěžovatele, a především inkriminovaný výraz, mohou být považovány za polemické, avšak nepředstavují laciný osobní útok, jelikož autor pro ně podává objektivně srozumitelné vysvětlení, založené na provokativním projevu J. Haidera. Představují tak součást politické diskuse vyvolané posledně jmenovaným, a je nutno je považovat za názor, který se podle definice nehodí k prokazování pravdivosti. I když názor může být v principu označen za nepřiměřený (...), tentokrát to není na místě. Ačkoli je pravdou, že veřejně adresovaný výraz Trottel může politika urážet, v daném případě se jeho použití zdá přiměřené rozhořčení, které bylo J. Haiderem vědomě vyvoláno.“* ESLP tedy dospěl k závěru, že si za označení Trottel mohl Jörg Haider svým chováním sám, nezbytnost zásahu rakouských soudů do výkonu práva na svobodu projevu nebyla prokázána a čl. 10 Evropské úmluvy byl porušen.

Rozebíraná složka svobody projevu zahrnuje i šíření „šokujících“ informací. Navíc vymezení toho, co je pokládáno za šokující, se v průběhu času mění, a co šokovalo před čtyřiceti lety, může být dnes již pokládáno za standard.

Červenání nad malou školní knížkou. To dokazuje rozsudek ESLP Handyside proti Spojenému království.¹²⁷ Stěžovatelem zde byla britská vydavatelská firma, jež v roce 1971 připravila k tisku Malou červenou školní knížku (*The Little Red Schoolbook*), jež byla určena pro školní děti starší 12 let a pojednávala o všem, co by měl dospívající školák vědět, počínaje zásadami komunikace s vyučujícími až po stručné kompendium sexuální výchovy obsažené v poslední kapitole, zahrnující i informace, kde sehnat další informace. Poté, co vydavatel tuto učební pomůcku předložil úřadům k předběžné tiskové kontrole, tyto reagovaly zákazem publikace a domovní prohlídkou, při níž zabavily množství připravených výtisků knihy. Následně byl vydavatel obviněn z držení nemravných knih podle britského zákona o nemravných tiskovinách¹²⁸ a odsouzen k pokutě. Z pohledu počátku 21. století působí až úsměvně, kteréže věty to britské soudy tak pobouřily. Jedním ze dvou britskými soudy nekritizovanějších výroků byl tento v kapitole „Bud' sám sebou“ („*Be yourself!*“): „*Třeba kouříš trávu nebo spíš se svým přítelem nebo přítelkyní – a neříkáš to svým rodičům a učitelům, bud' proto, že jim to říct nechceš, nebo si to prostě chceš nechat jako tajemství. Nestyd' se za to, že děláš věci, které vážně chceš a o kterých si myslíš, že jsou správné, jen proto, že by tvoji rodiče nebo učitelé nesouhlasili. Spousta z těchto věcí pro tebe bude v pozdějším životě mnohem důležitější než to, co se má.*“ Paradoxně právě druhá věta vybízející k určité asertivitě a morální autenticitě byla britskými soudy kritizována vůbec nejvíc. Vydavatel podal stížnost nejprve k EKLP a posléze po jejím odmítnutí k ESLP, a to pro porušení článku 10 a také článku 1 Protokolu č. 1 k Evropské úmluvě (ochrana vlastnického práva). Jakkoli nás to dnes může překvapit, i ESLP potvrdil, že bylo plně v rámci rozhodovací volnosti britských orgánů v oblasti veřejné morálky (viz podkapitulu 2.6.6), pokud se rozhodly Malou červenou školní knížku zakázat. Jako důvod pro širokou rozhodovací volnost vnitrostátních institucí ESLP mimo jiné uvedl, že „*z důvodu svého přímého a soustavného kontaktu s určujícími sociálními tlaky ve svých zemích jsou státní úřady v principu způsobilější než mezinárodní soudce k tomu, aby určily přesný obsah požadavků k ochraně morálky, stejně jako k určení ‚nezbytnosti‘ a vhodnosti omezení nebo sankcí k jejich realizaci*“. Přitom rozhodovací pozice ESLP při odůvodňování zamítnutí stížnosti byla o to těžší, že předmětná kniha byla v téže době publikována v jiných zemích Rady Evropy – Dánsku, Švédsku, Belgii a jiných, dokonce i v Severním Irsku, aniž by tomu bylo národními orgány bráněno. Přesto ESLP uznal široké rozhodovací pravomoci států, odmítl stěžovatelův názor, že postup britských orgánů byl neadekvátní a „drakonicky“ krutý, a stížnost zamítl, a to přesvědčivě třinácti hlasy proti jednomu,

¹²⁷ Rozsudek ESLP Handyside proti Spojenému království ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72.

¹²⁸ Obscene Publications Act 1959 ve znění novely z roku 1964.

přičemž i toto jediné separátní votum soudce Moslera směřovalo pouze proti většinovému posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti, jež disentující soudce zpochybnil s ohledem na to, že se stejně nepodařilo zabránit rozšíření knihy díky jejímu mírnějšímu prvému vydání a díky zahraničním vydáním. Čte-li ovšem tento rozsudek dnešní čtenář, vidí v něm snad jen další důkaz, že i u svobody projevu platí, že „*časy se mění*“...

Nelze ovšem jednoduše tvrdit, že by se měnily výhradně směrem ke stále většímu liberalismu a otevřenosti všemu, co bylo v minulých staletích či desetiletích nepředstavitelné. Občas dochází v evropských společnostech i k opačným posunům, a to i s dopady na svobodu projevu, jak dokazuje dvojité kauza týkající se informovanosti irských žen o možnosti podstoupit interrupci ve Spojeném království poté, co byly interrupce v Irsku striktně zakázány ústavním dodatkem přijatým v referendu roku 1983. Dopady do svobody projevu byly řešeny jednak ESD a jednak ESLP, a to jak na půdorysu práva rozšiřovat informace, tak na půdorysu zrcadlového práva přijímat a vyhledávat informace, jež bude spolu s oběma judikáty rozebráno v následující podkapitole.

2.3.3 Svoboda přijímat informace a myšlenky

„Pamatuj! Pamatuj, že poslech zahraničního rozhlasu je zakázán a trestá se kázníci nebo i smrtí.“

Protektorátní visačka na rozhlasový přijímač¹²⁹

Svoboda přijímat informace a myšlenky je přirozeným protipólem svobody jejich rozšiřování. Zatímco tak autor této knihy právě vykonává své právo rozebrané v předchozí podkapitole, laskavý čtenář právě vykonává právo, k jehož rozboru nyní přikračujeme. A všem nám k tomu stačí tato jediná (velká nečervená) kniha. Svobodu přijímat informace nebo myšlenky můžeme definovat jako právo shromažďovat informace a vyhledávat je prostřednictvím všech zákonných způsobů. Od tohoto práva se poté odvíjí i oprávnění veřejnosti být adekvátně informována, zvláště o věcech veřejného zájmu. Avšak nejen o nich.

Pro dobrotu na zebrotu aneb kam nechodí peníze, tam nechodí ESD. Informací zcela soukromého, ba nejsoukromějšího zájmu se týkaly dva související a souběžně probíhající případy, v nichž se jednak ESD, jednak ESLP vyjádřily k embargu, které na informace o možnosti podstoupit interrupci v zahraničí, konkrétně ve Spojeném království, uvalily irské soudy. Ty tím dotáhly k dokonalosti rozhodnutí irské veřejnosti, která se roku 1983 v referendu vyjádřila ve prospěch novelizace irské ústavy tak, aby v ní bylo výslovně chráněno právo

¹²⁹ Citováno dle: Český rozhlas. *Příběh rozhlasu. 1939*. Dostupné z: <http://www.pribehrozhlasu.cz/tenkrat-v-rozhlase/1939> (navštíveno dne 16. 12. 2013).

na život nenarozených dětí. Článek 40 odst. 3 irské ústavy tak nyní zní: „*Stát uznává právo na život nenarozených dětí a při zohlednění stejně důležitého práva matky na život zaručuje toto právo svými zákony respektovat a v co největší možné míře chránit a hájit.*“ Navazující protipotratovou legislativou bylo irským ženám znemožněno podstoupit interrupci přímo v Irsku, což se snažily některé studentské spolky, mezi nimi i *Union of Students of Ireland, University College Dublin Students Union* a *Trinity College Dublin Students Union*, zčásti vykompenzovat tím, že mezi těhotné studentky rozdávaly letáčky informující o možnosti podstoupit takový zákrok v liberálnějším Spojeném království. To se nelíbilo *Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd* (dále jen „SPUC“), tedy irské společnosti pro ochranu nenarozených dětí, která podala proti těmto spolkům a jejich představitelům, například panu Groganovi, žalobu, kterou jim mělo být zakázáno takové instruktivní letáčky a brožurky publikovat. Irský Vrchní soud (*High Court*) položil ESD sérii předběžných otázek, jimiž chtěl zjistit, zda provádění interrupcí, které je ve Spojeném království legální, ovšem v Irsku nelegální, ba je trestným činem, lze pokládat za službu ve smyslu tehdejšího článku 60 Smlouvy o založení EHS. Generální advokát Van Gerven ve stanovisku ze dne 11. 6. 1991 postupoval v souladu s výše rekapitulovaným rozsudkem ve věci ERT (viz podkapitulu 2.2.3). Poté, co konstatoval, že o službu jde, a službou jsou i související činnosti včetně poskytování informací o možnosti dosažení takové služby formou letáčků, shledal, že Irsko by uložením zákazu poskytování takových informací omezovalo volný pohyb služeb (tedy volný pohyb těhotných irských studentek za potraty), přičemž takové omezení by sice bylo možné, pokud by bylo vyžadováno nutným veřejným zájmem (zde tedy ochranou života nenarozených dětí, která je pro irský lid zásadní), ovšem muselo být souladné s evropským právem, včetně ochrany základních práv, tedy i svobody projevu, tak jak je vykládána ESLP a EKLP. Mimo jiné by tedy muselo ono opatření projít testem proporcionality. EKLP přitom nedlouho předtím vydala stanovisko ve věci *Open Door and Dublin Well Woman* proti Irsku,¹³⁰ týkající se jiných agentur poskytujících irským těhotným informace o možnosti podstoupit interrupci v nedaleké cizině, v němž sice shledala porušení článku 10 Evropské úmluvy, tedy svobody rozšiřovat a přijímat informace, ovšem z toho důvodu, že nebyla splněna podmínka stanovení omezení zákonem (viz podkapitulu 2.5.2). To však již bylo mezitím napraveno rozhodnutím Irského nejvyššího soudu (*Irish Supreme Court*) ze dne 16. 3. 1988, takže generálnímu advokátovi nic nebránilo přikročit k posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti a provedení testu proporcionality, tedy přiměřenosti zásahu do svobody projevu z důvodu ochrany práva na život nenarozených dětí. V něm podle něj již irská úprava obstála, přičemž generální advokát z dosavadní judikatury ESLP dovodil, že by obstála patrně i před ESLP, neboť ten dává velký prostor evropským státům tam, kde je omezení svobody projevu odůvodněno hodnotami zastávanými konkrétní společností, zde navíc v zájmu nenarozených dětí, tedy v oblasti, kde chybí evropský konsenzus mezi členskými

¹³⁰ Zpráva EKLP *Open Door and Dublin Well Woman* proti Irsku ze dne 7. 3. 1991, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88.

státy Rady Evropy. Je tudíž podle generálního advokáta na členském státě, aby svobodu projevu a právo na život vyvážil podle své vlastní škály preferovaných hodnot. To Irsko učinilo, a to způsobem, který podle generálního advokáta nebyl nepřiměřený. Interrupce je tedy službou, které svědčí volný pohyb služeb, ovšem pokud se stát, v němž je právo na život nenarozených dětí ústavně chráněno, rozhodne volný pohyb této služby omezit tím, že omezí oběh informací o jejím poskytování, nejde nutně o porušení komunitárního práva. ESD se následně ovšem ve svém mnohem stručnějším rozsudku vydal zcela jinou cestou.¹³¹ Shodl se sice s generálním advokátem na tom, že provozování interrupcí je služba, avšak už činnost pana Grogana a studentských spolků distribuujících letáky podle něj nebyla součástí této služby. Proč? Protože nebyli nijak ekonomicky napojeni na britské kliniky, které tuto službu poskytovaly. Cynicky řečeno, kdyby byl pan Grogan zaměstnancem, či alespoň agentem britských klinik, kdyby si od nich tedy nechal platit, pak by se jeho věci ESD zabýval (a pokud by sledoval další judikaturu ESLP ke svobodě projevu, patrně by jej ochránil, jak se ukáže vzápětí). Ovšem protože distribuoval ony letáčky a brožurky z vlastní iniciativy, na vlastní náklady, pouze jako výkon svobody projevu, nebyla tato jeho „charitativní“ aktivita součástí poskytování služby přes hranice Irska. Jeho případ proto nespadal materiálně do rámce komunitárního práva a omezení jeho svobody projevu nebylo porušením článků 59 a 60 Smlouvy o založení EHS:

„26. Informace, jichž se týkají předběžné otázky národního soudu, nejsou rozšiřovány v zájmu provozovatele služby usazeného v jiném členském státě. Tyto informace naopak představují výkon svobody projevu a svobody rozšiřovat a přijímat informace, která je nezávislá na ekonomické aktivitě provozované klinikami usazenými v jiném členském státě.

27. Z toho každopádně vyplývá, že zákaz distribuce informací za okolností, které byly dány v posuzovaném případě, nemůže být chápán jako omezení ve smyslu článku 59 Smlouvy.“ Taková odpověď je tedy na jednu stranu do určité míry cynická, na stranu druhou můžeme ocenit soudní zdrženlivost ESD, byť zde byla patrně motivována zejména snahou nepodráždit Irsko (navíc v době přijímání Maastrichtské smlouvy, kterému by patrně neprospělo, kdyby Irové – tolik problematičtí o 17 let později při přijímání Lisabonské smlouvy – vnímali nově vznikající EU jako tu nadnárodní organizaci, která podporuje zabíjení nenarozených irských dětí v britských klinikách, můžeme-li to takto vyhrotit). Krom toho svou zdrženlivostí ESD možná zabránil hrozícímu schizmatu mezi ESLP a ESD, jen co se ESD v osmdesátých letech rozhodl, že se ho svoboda projevu také týká a že je povolán jí – v rámci komunitárního práva – pomáhat a chránit ji. ESLP totiž následně rozhodl v oné věci Open Door and Dublin Well Woman proti Irsku,¹³² která mu byla postoupena EKLP. Generální advokát Van Gerven byl asi notně překvapen, když zjistil, že ESLP rozhodl opačně, než předvídal ve svém stanovisku. ESLP totiž nebyl uspokojen tím, že irské právo omezující

¹³¹ Rozsudek ESD ve věci C-159/90 The Society for the Protection of Unborn Children Ireland Ltd proti Stephen Grogan a dalším ze dne 4. 10. 1991.

¹³² Rozsudek ESLP Open Door and Dublin Well Woman proti Irsku ze dne 29. 10. 1992, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88.

svobodu šíření informací o interrupcích již bylo díky nové judikatuře Nejvyššího soudu jasné, a shledal, že toto omezení nebylo nezbytné v demokratické společnosti, neboť trvalost a bezvýjimečnost zákazu poskytování informací o potratech v zahraničí bez ohledu na věk a zdravotní stav těhotné ženy je činilo nepřiměřeným. Těžko říct, jak by se vyvíjely vztahy obou soudů, kdyby již ve fázi vzájemného „ořukávání“ na počátku devadesátých let ESD řekl, že zájem irské společnosti na ochraně práv nenarozených dětí převáží jak volný pohyb služeb, tak svobodu projevu; zatímco ESLP by shledal, že tato podoba veřejné morálky nepřeváží ani samotnou svobodu projevu. Ale to by byla pouze spekulace, které se – odrazení příkladem generálního advokáta Van Gervena – procentokrát raději vyhneme. Spíše upozorníme ještě na jeden pozoruhodný aspekt celého případu, kterým je množství aktérů, jejichž práva a právem chráněné zájmy tu byly vyvažovány. Není věru co závidět irským soudům, ESLP a zejména ESD, pokud měly vyvažovat právo na život nenarozených dětí, svobodu rozhodnutí budoucích matek, svobodu projevu pana Grogana, veřejnou morálku irské společnosti, právo britských klinik poskytovat své služby, a zapomenout bychom neměli ani na práva budoucích otců. Jde zkrátka o další příklad toho, že ochrana lidských práv opouští jednoduchý svět, v němž jednotlivec jako nositel lidských práv stál proti státu jako adresátovi povinností z nich plynoucích. V případech, jako jsou Grogan či Open Door and Dublin Well Woman, je práva a zájmů ve hře opravdu mnoho, mnohé stojí proti sobě, a stát sám je pouhým arbitrem, který je má pokud možno všechny vyvážit a usmířit...

Samotné právo přijímat a vyhledávat informace není využíváno a judikováno zdaleka tolik jako právo šířit je, byť výjimky nacházíme, například v rozhodovací činnosti Výboru pro lidská práva.¹³³ Ve zprávě o stavu svobody projevu v KLDŘ z roku 2001 třeba Výbor pro lidská práva připomněl, že porušením svobody vyhledávat informace je i to, když stát omezuje svobodu svých novinářů vycestovat do zahraničí a hledat tam informace nebo naopak umožňuje návštěvu na svém území jen novinářům z vybraných států.¹³⁴

Co se ESLP týče, jedním z mála jeho rozsudků výhradně na toto téma je rozsudek ve věci Autronic AG proti Švýcarsku,¹³⁵ v němž bylo švýcarské vládě zakázáno, aby omezovala firmu Autronic při přijímání sovětského satelitního televizního programu (mimochodem bez souhlasu sovětské vlády) v rámci telekomunikační výstavy v Curychu (společnost se chtěla na výstavě pouze pochlubit, že její přístroje dokážou přijímat signál přímo z družice).

¹³³ Příkladem je zmíněné rozhodnutí Výboru pro lidská práva Mavlonov a Sa'di proti Uzbekistánu ze dne 19. 3. 2009, oznámení č. 1334/04, kde pan Mavlonov byl vydavatelem novin v menšinovém jazyce, jemuž byla odmítnuta registrace, a pan Sa'di byl zájemcem o tyto noviny, který se jich ale díky odmítnutí registrace nedočkal.

¹³⁴ Viz JOSEPH, S., CASTAN, M. *The International Covenant on Civil and Political Rights – Cases, Materials and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 597.

¹³⁵ Rozsudek ESLP Autronic AG proti Švýcarsku ze dne 22. 5. 1990, stížnost č. 12726/87.